

Vår småländska släkt - några kompletterande minnesbilder (Ragnar Holte)

Min syster Bibbi har gjort en rad fina presentationer av olika medlemmar av vår släkt. Jag vill här komplettera med en del minnesbilder som gäller mina farföräldrar och min fars relation till dem, vidare min fars utveckling i unga år, och hans senare insatser.

Jag kan först nämna att två brev från farfar till pappa finns bevarade. De är i mammas ägo, och vi hittade dem då vi hjälptes åt med en inventering av hennes skrivbord förra året. Det ena brevet var från seminarietiden. Det ger litet sakliga informationer hemifrån och präglas av omsorg om pappas uppehälle. Tydligen fick han pengar hemifrån, antagligen till hela uppehållet. Det andra brevet är skrivet strax före farfars död. Han skriver där utan omsvep om sin sjukdom och förestående bortgång.

Pappas beundran och respekt för farfar kom alltid tydligt i dagen när han talade om honom. Men en gång yttrade han sig litet kritiskt. Han nämnde en gång i förbigående att farfar brukade ta sig en liten sup varje morgon och undrade om detta inte kunde ha bidragit till att bryta ner hans hälsa. Om motivet till denna sup nämnde han ingenting. Det är möjligt att farfar aldrig hade kommenterat sin vana eller ovana. Men jag läste för en tid sedan att man förr ofta trodde att alkohol var lämpligt för alla möjliga medicinska ändamål. Paulus skriver för resten i ett av sina brev till Timotheus att denne inte bör dricka bara vatten utan också unna sig litet vin för sin mages skull. Det har slagit mig att farfar kan ha dragits med magbesvär i många år och trott, kanske också psykologiskt upplevt, att morgonsupen var bra medicin häremot.

I samband med att Kalle måste lägga ner sin affär i mitten av tretti-talet drev pappa igenom att han fick bli förmyndare för farmor och Hulda för att skydda det som kunde finnas kvar av deras pengar. Det från börjar försvarliga arvet och intäkterna av gårdsförsäljningen hade småningom decimerats genom att dras in i Kalles dåliga affärer. Den som egentligen hade tagit initiativet till förmyndarskapet var Nils Jönsson, som själv hade det ganska knappt ekonomiskt vid denna tid och som upprördes över sina svågrars oförsiktiga affärsspekulationer genom åren (det kan här noteras att Kalle och Valdemar hade haft affärer ihop, så även Emmas del av arvet hade snabbt gått åt. Det gällde bl.a. skogsaffärer. Man får komma ihåg att det hade rått internationell ekonomisk depression, och detta kan väl åtminstone delvis förklara den dåliga utgången av dessa affärstransaktioner, vilkas närmare innebörd och omfattning knappast går att överblicka nu efteråt.)

Jag minns en del upprörda samtal och stämningar från Slätthem den sommar då pappas förmyndarskap för farmor och Hulda diskuterades. Jag har svårt att datera denna sommar - Bibbi tror att det kan ha varit i slutet av trettiotalet, eftersom hon inte har några minnen av detta och hon inte var så mycket i Odensjö de åren. Båda har vi efteråt fått informationer av mamma om vad som här skedde. Jag tror inte att jag själv riktigt begrepp vad det handlade om just då. Men jag minns särskilt att jag snappade upp en replik av pappa då han en gång satt och resonerade med mamma: "Mor har aldrig tyckt om mej!" Med barnets långa öron fångade jag här upp en ovanligt känslösam och upplevelseladdad replik från en person som var föga meddelksam om sitt känsloliv, och kanske just därför etsade sig repliken fast i minnet. Att farmor var aggressiv mot den som ville omyndigförklara henne är ju rätt förståeligt, och pappa själv borde väl ha kunnat förstå detta, men det här var ^anårligtvis något som låg mycket djupare och förankrat bakåt i tiden men nu rördes upp i samband med den aktuella motsättningen. Det är ju annars ett vanligt mönster att yngste sonen blir mammas kelgris, men det tycks inte stämma in här, och jag tycker det ofta framkom att pappas beundran för farfar korresponderade med en viss kritik av farmor - och försäljningen av Hult förlät han henne väl aldrig riktigt. Delvis tyckte han nog att den var ett svek mot farfar. Han upplevde det väl också som att det hade gjorts upp av farmor och Kalle utan att han egentligen tillfrågats.

Klart är väl att farmor och Kalle var ömsesidigt starkt bundna vid varandra. I och för sig är det väl naturligt i detta slags sociala miljö att änkan stöttar sig på äldste (överlevande) sonen, men jag fick för mig att detta var något som gick tillbaka till barndomen. Jag upplevde det alltid som om det fanns litet grums på botten i relationerna mellan pappa och Kalle, men båda tycktes anstränga sig att dölja eller övervinna det (utom under den aktuella konfliktsommaren, då Kalle var mycket uppbragt över pappas åtgöranden). Förvisso var det inte heller ofta som motsättningar mellan "mor" och "Oskar" gick i dagen.

Farmor hade mycket bestämda uppfattningar om vilka träd och blommor som var ädla nog att få växa i hennes prydligt anordnade trädgård. När mamma en gång hade smugit ner litet ringblomsfrön i en rabatt, gick farmor sedan och rev upp blommorna när de kommit upp. Det var inga ädla blommor. Accepterade träd var lönn, poppel och oxel. Två höga popplar stod på Slätthem hems framsida. Pappa tyckte mycket om björkar, och han berättade bl.a. om en vacker björkdunge de hade haft i Hult på slutningen nedåt sjön och hur ledsen han hade blivit när den höggs ner, på farmors order. När han ville plantera in björkar på Slätthem satte sig farmor bestämt emot det, och där

om tvistades det en hel del. I det fallet var Kalle på pappas sida. Man stannade vid kompromissen att sex björkplantor planterades utmed stora vägen, utanför den dåvarande hagtornshäcken. Därmed hölls ändå farmors trädgård ren från detta oädla trädslag. Jag var med när dessa plantor grävdes upp nere vid sjön. Men jag vet inte om någon av de första plantorna tog sig. Kalle ersatte dem tåligt vartefter de gick ut. Tre höga fina björkar är det bestående resultatet av dessa bemödanden. I samband med att vägen rätades och Slätthem därigenom fick några decimeter tomtmark ytterligare utmed vägen kunde dessa björkar sedermera placeras innanför det staket som uppfördes som ersättning för hagtornshäcken, sedan denna skurits ner efter önskemål av den nye grannen.

Bibbi erinrar om att Kalle efter nedläggningen av affären så smått ägnade sig åt trädgårdsmästeri. Han sålde faktiskt också en del under de åren, men det var knappast fråga om några lysande affärer. En gång när ortens lärarinna Hanna Nilsson hade kommit för att köpa asterplantor uppsnappade min bror Gunnar och jag följande replik: "Får man verkligen inte fler plantor för fem öre, herr Persson?"

Så litet mer om pappa. Att mitt val av studiebana skulle ha positivt påverkat hans kyrksamhet har aldrig fallit mig in, men det kan kanske vara riktigt. Att han var mycket intresserad av religion och teologi är ett faktum, och det intresset går långt tillbaka. Han berättade en gång för mig att seminarietiden i Göteborg bl.a. hade inneburit en uppgörelse med barn domsmiljöns kristendomstolkning. Sekelskiftets mer frisinna teologi, so genom Fridtjuf Bergs skolreform kom att präglade också uppläggnings av kristendomsämnet i skolan, hjälpte honom att frigöra sig från schartauanismen men att ändå forma en personlig livsåskådning med klart kristendoms- och kyrkovänlig prägel. Detta är så mycket mer anmärkningsvärt som han samtidigt greps av socialistiska idéer. Socialdemokratin på den här tiden dominerades ju av en kristendoms- och kyrkokritisk, för att inte säga -fiendlig inställning. Jag har emellertid ofta grämt mig över att jag inte försökte tala mer med honom om hans tidiga intellektuella utveckling, som först efteråt slagit mig som oerhört intressant i sin självständighet och balans: att på en gång behålla rötterna i barndomsmiljön och minnet av fadern och samtidigt utvecklas förbi både den politiska och religiösa åskådning som präglade denna miljö och även fadern. Jag skulle ha velat veta mer om vilka konkreta influenser som varit betydelsefulla för honom under denna tid

Jag minns hur pappa njöt av att läsa Ernst Wigforss' minnen, och öve huvud var detta en person som han kände stor beundran för. När jag kom att läsa dessa minnen långt senare slogs jag av hur parallell EW:s utveckling hade löpt med pappas egen: båda kom från samma schartauanska bondemiljö

(EW från Halland), båda greps under studietiden av socialismen (fastän EW i akademisk miljö i Lund, pappa i seminariemiljö i Göteborg), och också hos EW finns en positiv bedömning av kristendomen (med ett direkt avståndstagande från kristendomskritiken hos Bengt Lidforss, vars politiska insats han eljest uppskattade) även om han inte som pappa förblev kyrkokristen. Så jag kan föreställa mig att pappa delvis kunde identifiera sig med de erfarenheter han läste om - och återigen tycker jag det är ledsamt att mitt eget studium av minnena inte kom att läggas tidigare, med möjlighet att diskutera dem med pappa.

Pappas direkt politiska insats kom ju att avbrytas med hans sjukdom i mitten av 20-talet. Detta beklagades av hans partikamrater. Från mina skolår har jag livliga minnen av den dåvarande ordföranden i stadsfullmäktige, den socialdemokratiska folkskolläraren Aron Rask. Denne var säkert en duktig politiker, men han var oborstad till sättet och nästan otroligt sjabbig i apparationen, bl.a. snusade han för jännan. Mamma och pappa har båda berättat att socialdemokratiska kolleger till pappa ofta framhöll, att det egentligen var pappa de skulle ha velat se på den post som Aron Rask innehade.

Indirekt hade säkert pappas politiska engagemang betydelse i de olika turerna kring tillsättningen av distriktsöverlärar- resp. folkskolinspektörstjänsten. Socialdemokraterna stödde honom vid båda tillfällena, medan folkpartiet ansåg att en akademiker borde väljas för en sådan befattning. Det blev dock ingen enig borgerlig front mot socialdemokraterna vid dessa tillfällen, utan också högern gav pappa sitt helhjärtade stöd p.g.a. den duglighet han uppvisat i tjänsten. Vid enhetsskolans införande stödde pappa lojalt och övertygat den socialdemokratiska skolpolitiken och pläderade också för den ideologiskt. Att U^Uinköping kom med i den första försöksomgången var inte minst pappas förtjänst. Som ideologisk motståndare under dessa diskussioner och beslutsprocesser hade han bl.a. läroverkets dåvarande rektor Ragnar Ekholm. Ekholm bosatte sig senare i Uppsala, och vi kom vid några tillfällen att råkas där och språkas vid en del. Ekholm betygade därvid bl.a. att han i samband med övergången till enhetsskolan hade upplevt pappa som en mycket övertygad och orubblig men samtidigt mycket rättlinjig motståndare.

Jag kan förmedla ett par vittnesbörd om hur uppskattad pappa var som skolchef. I mammas klippbok finns bl.a. en trevlig insändare från en dam som uttrycker sin glada överraskning över den mänsklighet och totala brist på byråkrati som präglade skolchefen. Damen i fråga hade under en tid en utländsk flicka boende i familjen som kamrat åt sin dotter och frågade pappa till råds om möjligheterna för flickans skolgång. Det blev ingen hänvisning

till paragrafer och inga blanketter att fylla i, utan det var bara att skicka flickan i sällskap med dottern till skolan, och därtill fick ^{den om} en rad kloka och mänskliga synpunkter på den utländska flickans inpassning i den svenska klassen. Ett annat vittnesbörd har jag från en studentkamrat som blev folkskollärare i Linköping. Han betonade starkt pappas rättrådighet och opartiskhet och förmåga att lyssna på lärares problem och att hjälpa till med att reda upp dem. Han hade själv erfarenhet av detta i en för honom besvärlig situation.

Pappas gamla intresse för religion och teologi blomrade nog upp en smula i samband med mitt teologistudium. Bl.a. prenumererade han under några år på en prästerlig teologisk/kyrklig facktidskrift. Han var också mycket öppen och positivt intresserad av de litet osmälta idéer som jag fångade upp under mina studieår. Det var ibland idéer som inte särskilt väl stämde med dem som han inhämtat under sina studieår och som jag f.ö. till stor del själv distanserat mig från senare. Jag kan inte låta bli att i tankarna ibland spekulera över hur våra samtal skulle ha utfallit om det hade varit möjligt att fortsätta dialogen nu.

Uppsala i mars 1979